

Het boek is helder geschreven en getuigt van een gedegen kennis benevens van grote belezenheid. De bestudering ervan is zeer aan te bevelen.

Dr. P.H. Ronge.

DE ZWARTE RUITERS

Ze staan er weer, de zwarte ruiters, op de kaartjes van de leden die hun contributie nog niet hebben betaald. Wilt U ons helpen het kaartstelsel spoedig van deze last te verlossen? Stort U dan vandaag nog even Uw contributie op postrekening 53251 of op Gemeentegiro A10015 van de Amsterdamsche Bank, Bijkantoor van Woustraat Amsterdam, onder vermelding: t.b.v. de Ned. Werkgemeenschap voor I.P. Contributie 61/62. De jaarlijkse contributie bedraagt f 15,-; voor echtparen f 20,-. Nogmaals wijzen wij er op, dat het verenigingsjaar loopt van 1 september tot 31 augustus.

AANVULLENDE LEDENLIJST

Wilt U op de U kort geleden toegezonden ledenlijst de volgende wijzigingen c.q. aanvullingen aanbrengen?

Mevr. A. Slagter-de Beurs — woonplaats moet zijn Bloemendaal.
Telefoon 02500-57999.

Mevr. C.A. Brëas — beroep: Creatief-therapeute.
Mej. H.S.G. Buys — beroep: Logopaediste.

WEEK-END AMERSFOORT

Het week-end te Amersfoort zal worden gehouden op 30 juni en 1 juli. Het thema zal zijn: „Het Minderwaardigheidsgevoel“. Er zullen 3 lezingen worden gehouden over:

1. Het minderwaardigheidsgevoel in het dagelijks leven.
2. Het minderwaardigheidsgevoel in de volkerenpsychologie.
3. Het minderwaardigheidsgevoel in het rassenprobleem.

Nadere bijzonderheden zullen U nog worden toegezonden. Wij rekenen op een grote opkomst en hopen, dat U voor zover mogelijk, bovengenoemde data voor het week-end zult vrijhouden.

BIBLIOTHEEK

Het postadres van het Ned. Centr. v. Onderwijs en Opvoeding is
Postbus 1270 Amsterdam-C.

Wie een dak van glas heeft, gooit geen stenen naar zijn buurman.



MEDEDELINGENBLAD

van de

NEDERLANDSE WERKGEMEENSCHAP VOOR INDIVIDUALPSYCHOLOGIE

11e JAARGANG

februari 1962

Redactie: J.A. Delbez, Oosterbeek;
J. Vinkeborg, Bithoven.

Redactieadres: Mevr. L.M.C. Richard-Stuurman,
Pippelingstraat 60, Den Haag,
Telefoon 39 47 20

Creatieve therapie met spastische kinderen

De heer Van Praag begon met er op te wijzen dat, hoewel de creatieve therapie niet gefundeerd is op de individualpsychologie, Adler een van de eersten was die samenhang tussen psyche en orgaanminderwaardigheid aanvaardde en tevens gewezen heeft op het belang van het zelf-doen. Het zich bezighouden met gehandicapten is nog vrij jong. In 1907 kwam er een school voor zwakzinnigen; in 1920 kwam de BLO-wet die ook mogelijkheden gaf voor andere gehandicapten; in 1936 kwam de wet voor lichamenlijk gehandicapten en ontstonden de Mythyscholen. Om op een Mythyschool te worden geplaatst moet het kind een zekere graad van intelligentie bezitten. Is een kind echter zwaar motorisch gestoord dan is de intelligentie niet te bepalen. In Amerika gaat men dan ook van een schatting uit. Een spastisch kind wordt al vrij gauw onbehandelbaar verklaard in verband met de normen gesteld voor het volgen van BLO-onderwijs, normen dus van de onderwijswet en medische wetten. Het ziektebeeld, dat men in Nederland „Spastisch“ noemt, wordt veroorzaakt door een hersenaandoening voor, tijdens of na de geboorte, sommigen menen ook door erfelijkheid. Soms lijken de gevolgen veel op

die van poliomyelitis (een ontstekingsproces van het ruggemerg). De verschijnselen na de hersenbeschadigingen zijn zeer verscheiden en soms moeilijk te herkennen. De behandeling is nog experimenteel. Vaak zijn kinderen dubbel gehandicapt, bv. psychisch, zintuiglijk, motorisch. Spastisch zijn betekende tot voor kort vaak voor debiel te worden verklaard. (Carlson, zo ben ik geboren).

We kunnen onderscheiden in 1) echt spastisch — de spieren zijn zodanig gespannen dat beweging niet mogelijk is;
2) athetose — de spieren zijn slap; zeer sterke willekeurige niet beheerste bewegingen.

Allerlei onderscheidingen zijn mogelijk: andoening van boven— of benedenlichaam, linker of rechter lichaamshelft, enz. en legio combinaties: doof, blind, geestelijk gestoord, enz.

De behandeling was vroeger alleen een medische, biologisch gerichte therapie, gericht op het herstel van beschadigde en achtergebleven functies door conditionering van reflexen. Deze in Amerika en ook in Nederland nog vrij veel toegepaste methode is te vergelijken met dressuur. Verschillende facetten worden hierbij over het hoofd gezien. Daarnaast ontstond in Amerika de „educational therapy“: de aandacht voor de achtergebleven functie wordt opgenomen in het geheel.

Motorisch gestoord zijn is niet alleen fysisch anders zijn, maar brengt een „Umwelt“ stoornis met zich mee, een storing in het contact met de wereld waarin men leeft; een storing in de relatie zowel met de anderen als met de wereld der dingen.

Ieder kind is van de geboorte af hulpbehoevend, maar het spastische kind (vooral de zware gevallen waarbij bij beide handen of armen en benen aangedaan zijn) *blijft* hulpbehoevend. Vaak ontwikkelt het een gedragspatroon dat gericht is op het houden en verkrijgen van veiligheid, van de hulp en bescherming die het nodig heeft. Het maakt ouders en verzorgers tot betrekkingpersonen. Sommige kinderen zijn niet bereid om ook maar iets te doen, sommige lijken geheel van de wereld afgewend. Voord in zulke gevallen zijn diagnose en prognose moeilijk.

De doeleinden van de creatieve therapie zijn:

- a) funktieherstel en opheffen van de relatiestoornis (bv. ouders dienstbaar maken aan zichzelf)
- b) het kind openstellen voor de wereld om hem heen.

Het normale kind experimenteert voor het creatief gaat zijn. Het onderzoekt de dingen, ziet alles als materiaal en probeert achter eigenschappen

aangrijpen zijn hart uit te storten, en de proefleider zijn persoonlijke problemen voor te leggen. Zo wordt gemakkelijk een paedag. situatie geschapen, die een objectieve diagnostiek in de weg kan staan. Voor de diagnosticus moet een innerlijke distantie nemen als voorwaarde worden gesteld, doch deze kan bij de proefpersoon het gevoel wekken tot object te zijn gedegradeerd. Het stelt aan de onderzoeker hoge eisen, zowel EEN ZAKELIJKE CONSTATERENDE DIAGNOSTICUS TE ZIJN als een PAEDAGOGISCH HELPENDE ADVISEUR. Het paedag. element van de adviserende werkzaamheid treedt heel duidelijk naar voren als de resultaten van het psych. onderzoek met de onderzochte worden besproken. Uiteraard dient daarbij gestreefd te worden naar WAARHEID, doch deze mag de onderzochte niet schaden.

In dit verband heeft prof. Oldewelt eens gezegd, dat WAARHEID ALS TEGENSTELLING HEEFT DE TACT. Op ons onderwerp toegepast: de diagnosticus wil waarheid en niets dan de waarheid, doch in het paedag. gesprek dient rekening te worden gehouden met de eisen van tact, om de candidaat niet te schaden.

Tot besluit gaf de heer Deen een korte samenvatting die als volgt luidde:

1. Het geven van een advies over mensen aan mensen vereist in de eerste plaats een PAEDAGOGISCHE LEVENSHOUDING
2. Deze paedag. attitude wordt bepaald door het streven de advies vragende te helpen op een verantwoorde wijze zichzelf, zijn pupil of zijn ondergeschikte een plaats in deze maatschappij te doen vinden.
3. De meeste mensen moeten door arbeid in hun onderhoud voorzien en zij moeten daarvoor iets presteren, ook al is het streven naar een concrete beloonbare prestatie in eerste instantie strijdig met de begeerde innerlijke vrede.
Van de adviseur wordt verwacht, dat hij dit duidelijk maakt en niet alleen constateert.

B O E K B E O O R D E L I N G

„La psychologie des profondeurs“, Dr. Alfred Farau et Dr. Herbert Schaffer. Payot. Paris. 215 blz. NF. 13. —

Dit boek is door samenwerking van een Fransman en een Amerikaan tot stand gekomen, doch beide zijn oorspronkelijk uit Wenen afkomstig, waar zij leerling van Adler zijn geweest. In hun nieuwe vaderland bekleeden zij vooraanstaande plaatsen op het gebied der dieptepsychologie.

Het boek geeft een duidelijk overzicht, zowel van de ontwikkeling als van de filosofische grondslagen der verschillende richtingen, terwijl in het bijzonder ook de naoorlogse situatie in Amerika en Europa zo objectief en overzichtelijk mogelijk wordt uiteengezet. Daarbij wordt gewezen op de geleidelijk intredende onderlinge toenadering der diverse scholen.

zo tegenstaat? Neen, doch wat dan: Henk moet later zijn brood verdienen. Het psych. onderzoek als zodanig, het geheel van de uitkomsten der psychodiagnostische methoden, geeft voor deze en soortgelijke problemen geen oplossing, hier moet gezamenlijk gedacht en gesproken worden, om een compromis te vinden. Een door de omstandigheden genoodzaakte wijziging van het levensplan is een paedagogische activiteit, die inhaerent is aan het advies. De eigenlijke psych. nood, wordt pas bij het onderzoek van de totale situatie duidelijk en de adviseur is er dan niet mee klaar met mee te delen wat de psychodiagnostische methoden hebben opgeleverd. De conflictsituatie heeft tot het vragen om advies geleid en verlangt een adequate benaderingswijze. De onderzoeker stuit veelal op moeilijke ouders, op een geneurotiseerd gezin, op intrapsychische moeilijkheden, waarvan de adviseur zich niet kan en ook niet mag distantiëren, wil hij de mens in nood niet in de kou laten staan.

Het volgende voorbeeld laat duidelijk zien, dat de paedag. taak niet alleen geldt bij de zgn. particuliere gevallen, maar ook meekomen aan een bedrijfssituatie. 3. Een directeur-eigenaar van een middelgrote fabriek vraagt om advies bij het vinden van een voor hem geschikte bedrijfsleider. In 6 achtereenvolgende jaren is hij reeds 7 maal teleurgesteld. In de loop van het langdurige gesprek kwam naar voren, dat de opdrachtgever wel zeer kritisch was en er waarschijnlijk wel geen mens gevonden zou kunnen worden, die aan zijn ideaalbeeld zou beantwoorden. Dit ideaalbeeld werd gevormd door de geïdealiseerde nagedachtenis van zijn in de oorlog omgekomen zoon. Wat staat de adviseur, die het eigenlijke probleem onderkend heeft nu te doen? De opdracht aannemen, zonder overtuiging van succes, is niet elegant en onverstandig. Haar afwijzen zonder vermelding van redenen, is bijzonder onheus, en met redenen omkleed lijkt het niet verantwoord, aangezien moeilijk kan worden geschat wat een enkele mededeling van deze aard kan betekenen. Bovendien is het heel moeilijk om een opdrachtgever voor het zoeken naar een personeelslid eventueel naar een psychiater te verwijzen. De adviseur ziet zich plotseling in een situatie geplaatst, die als een paedagogische kan worden gekenschetst. In dit geval kon met twee gesprekken worden volstaan om inzicht in de werkelijke moeilijkheden te doen doorbreken, doch het kan een op zichzelf moeilijke opgave betekenen, wanneer verwijzing naar een psychoterpapeut had dienen plaats te vinden.

Bij het eigenlijke psychol. onderzoek dient de proefleider in de eerste plaats psychodiagnostisch te zijn en geen paedagoog. De diagnostische benaderingswijze is nu eenmaal anders dan een paedagogische. Men zou van verschillende instelling, een verschillende attitude kunnen spreken. Stond de vroegere „psychotechnici“ als ideaal voor ogen volledig onpersoonlijk, objectief-registrerend, koel observerend te werk te gaan, thans spreekt men graag van DE ONTMOETING tussen proefleider en proefpersoon. Deze ONTMOETING draagt in de testsituatie een heel eigen karakter, want de proefpersoon neigt ertoe in de proefleider iemand te zien, die hem doorschouwt. Deze verschijnt hem dan gemakkelijk als een autoriteit, een critiserende vaderfiguur, een examiner, die de kandidaat zal wegen en misschien wel te licht zal bevinden, een te vrezen man, die met de macht van de selectie is bekleed. De kandidaat kan het gevoel hebben eindelijk doorzien te worden in zijn diepste zielerorselen, of het begrip te ontmoeten, waarnaar hij zo hunkert. Ofwel hij kan zich agressief teweer stellen. Infantiele angsten kunnen gereactiveerd worden, doordat hij de onschuldige proefleider eigenschappen en kwaliteiten toeschrijft, die deze in het geheel niet bezit. Het vraaggesprek kan leiden tot niet begeerde confidenties. De kandidaat kan gemakkelijk de gelegenheid

en mogelijkheden te komen. Het kind verkent de wereld. Het leert iets in verband met de relatie tot mensen, namelijk dat menselijke wetten subjectief zijn en veranderlijk. Dat er een mogelijkheid is om de eigen wil te tonen en de wil van anderen te overwinnen. Lukt dit niet dan bepaald exces. Maar het kind leert ook dat er bepaalde omstandigheden zijn waarbij het zijn wil niet doordrijven kan. Het kan wel de krant in stukken scheuren, maar een stuk ijzer niet. Het opdoen van deze ervaringen is zeer belangrijk. Dit mist een spastisch kind. Het blijft wat dit betreft in het stadium van 0 jaar. De creatieve therapie moet dan bij dit begin aanvangen.

c) Er is ook een stoornis in het beleven van het eigen lichaam. Het eigen lichaam is voor ieder iets bijzonders, jezelf. Het kind ervaart dat het er iets mee kan doen, het kan in de wereld opereren, iets te weeg brengen, door middel van het lichaam. Het spastische kind mist deze beleving.

De creatieve therapie gaat uit van de gedachte dat de wereld van de materialen, de dingen, het kind uitnodigt tot activiteit, waarbij de mogelijkheid bestaat dat voor een bepaald kind het ene materiaal niet, het andere wel een uitnodigend karakter heeft. Dit moet in de diagnose gezocht worden. Men zegt maar al te vaak: „met dit kind is niets te beginnen“. Wij zeggen: „de goede manier, het juiste materiaal is nog niet gevonden“. Goed in het oog moet worden gehouden dat het kind geen dingen te doen krijgt die het nog niet kan. Dat zou de minderwaardigheidsgevoelens versterken. De taken moeten dus nauwkeurig uitgezocht worden. Vaak worden hulpmiddeltjes gebruikt, bv. schuimrubber rond een krijtje, zodat het handje er meer houvast aan heeft.

Creativiteit is de behoefte van de mens om een antwoord te geven op het appèl dat de wereld hem stelt. Vanuit een innerlijke drang gaat hij met deze wereld van mensen en dingen om, scheidt, ordent, maakt bepaalde structuren. Creatief zijn met eigen lichaam, eigen geest, is een levensbehoefte.

De heer Van Praag liet van enige spastische patiëntjes series dia's zien, waarbij hij de gevolgde werkwijze verklaarde en aangaf welke materialen, afhankelijk van de mogelijkheden van ieder kind apart, gebruikt waren. Duidelijk waren ingetreden verbeteringen waar te nemen.

Een bijzonder geanimeerde discussie volgde.

de R. en Br.

* * *

Rede van de heer J.F. Moens, gehouden op 25 maart 1961 te Utrecht

„Welke eisen zullen door de huidige en nog te verwachten technische ontwikkeling aan de mens gesteld worden?“

Spreker gaat uit van de volgende oerverhoudingen:

- de verhouding tot datgene wat boven de mens is
- de verhouding tot de medemens
- de verhouding tot datgene wat beneden de mens is (de aarde).

De zin van het leven wordt ontleend aan datgene wat boven de mens uitgaat. Spreker wil op deze bijeenkomst in het bijzonder de verhouding van de mens tot de aarde beschouwen.

De huidige cultuur grijpt diep in, in het gelaat van de aarde.

Wat gebeurt er met de aarde? En wat doen we ermee?

Grote zeeën worden drooggelegd, nieuwe zeeën gegraven, de loop van rivieren gewijzigd. Er wordt in de aarde meer en dieper ingegrepen dan men oppervlakkig uit kranten-artikelen kan opmaken.

Men is b.v. in staat om door middel van een dam (naar Sachalin), de haven van Wladiwostok ijsvrij te houden. De IJszee wordt afgegrensd. Dit is dan weer de oorzaak van het dichtvriezen van enkele havens in Japan, welke voordien ijsvrij waren.

Zo ontstaat de mogelijkheid in te grijpen in het klimaat en de weersgesteldheid en veranderingen aan te brengen. De misschien mogelijke veranderingen tengevolge van de kernsplittingsingen nog daar gelaten.

Met het veranderen van het gelaat van de aarde is men nu zo'n anderhalve eeuw bezig en de laatste decennia in versnelde mate.

Eén der kenmerken van de moderne mens is zijn belangstelling voor het omvormen der aarde. Deze belangstelling is er zo niet altijd geweest of is thans niet overal aanwezig.

In de oostelijke landen werken de dagarbeiders slechts zó lang als strikt nodig is voor hun levensonderhoud. Hun stelling is: Zodra men genoeg heeft verdiend, kan men van het leven gaan genieten. Zij hebben geen belangstelling voor het wijzigen van de gewone gang van zaken om hen heen.

Men vergelijk ook eens met de oude Egyptische cultuur. De aarde, zo dacht men, was een afspiegeling van de wereld der goden. Hemel en aarde raakten elkaar bij de top van de pyramide. Het raakpunt van de pyramide en de daarop geplaatste oneindig doorgetrokken pyramide, „de gouden hoeksteen“, was de plaats van de pharao. Deze regelde het intermediair proces. Beneden hem werd de arbeid-verricht, de mensen van toen keken naar boven.

gelden, die zich in de mij. niet of nauwelijks kunnen handhaven of door economisch gunstige omstandigheden, niet gesteld worden voor de strijd om het bestaan. Het is een bekend feit dat onbaatzuchtigen onder de intellectuelen, kunstenaars, maatschap.werkers, zielzorgers, beroepsopvoeders e.d. bepaald niet in weelde baden, terwijl brutale egoïsten met een ontstellende geestelijke platvloersheid erin kunnen slagen uiterst belangrijke posities, zowel in het openbare leven als in het bedrijfsleven, te bemachtigen. Van innerlijke harmonie is bij vele vooraanstaande mensen, die zich op eigen krachten een aanzienlijke positie hebben weten te verwerven, geen sprake. Zij hebben met alle beschikbare energie, intelligentie, strijdvaardigheid en zonodig agressiviteit gestreefd naar het leveren van een prestatie en konden daarbij geen tijd of gelegenheid vinden aan andere aspecten van het leven aandacht te schenken. Het specialisme heeft vaak niet alleen betrekking op een vakgebied, maar ook op doelstelling: Aanzien, materieel voordeel, uitschakeling van concurrenten populariteit of wat dan ook.

De evenwichtige mensen met weinig egocentrisch gerichte eerzucht komen eenvoudig niet aan bod, hoezeer de maatschappij ook aan hen behoefte heeft. Er schuilt tragiek in, dat — paradoxaal uitgedrukt — „geschikte“ mensen door de eisen van de mij. ongeschikt zijn belangrijke functies te bekleden, terwijl agressieve lieden, die voor zichzelf weten te vechten en voor anderen niet zo veel consideratie tonen door de aard van onze mij. zodanig gewaardeerd worden, dat de meest verantwoordelijke en best betaalde posities hun, naast andere onderscheidingen, ten deel vallen. Ik wil u graag twee voorbeelden uit de praktijk noemen, die de discrepantie tussen Sein en Leistung illustreren:

1. Een zeer geslaagd en welgesteld ingenieur maakt zich zorg over zijn zoon van 35 jaar, ongehuwd, zonder werk. Deze zoon heeft met gemak het diploma Gymn.B behaald, maar wist daarna geen studie te kiezen. Wel was er grote belangstelling op allerlei gebied. Men zou hem kunnen noemen een beschaafde, veelzijdige en uiterst belezen man, die bovendien een grote bescheidenheid aan de dag legde. Hij emigreerde, en vond in het andere werelddeel arbeid aan een benzine-station, op een schapenfam en tenslotte als arbeider in een bierbrouwertij. Hij werkte met plezier want stelde weinig eisen aan het leven. Na 7 jaar keerde hij op aandrang van zijn ouders terug. Het bleek echter moeilijk te zijn één voor hem passende „nette“ positie te vinden, waar nog bij kwam dat het thuis niet erg boterde. De innerlijke vrede van deze man werd wreed verstoord door de eisen, die de omgeving aan hem stelde ten aanzien van kleding, gedrag en prestatie. Hij had geen behoefte aan grotere luxe. Hij hield er niet van om de lakens uit te delen, evenmin om te doen wat anderen hem zeiden.

2. Dit betreft een 17 jarige jongen, 5e klas gymn. A. Het gaat niet slecht op school, maar Henk heeft er, tot groot verdriet van pa en ma, geen zin meer in. Hij wil dichter worden. Er wordt van alle kanten met Henk gesproken, dat het zo verstandig is om het diploma te behalen, dat hij er later anders spijt van zal hebben, dat een diploma zoveel mogelijkheden biedt, dat hij bv. leraar zou kunnen worden en in zijn vrije tijd zou kunnen dichten, dat hij toch een gezin zal willen onderhouden enz. enz.

Geloof nu iemand, dat Henk geholpen wordt de diepste hem bereikbare innerlijke vrede te vinden door van hem te vergen, dat hij nog een vol jaar op een school blijft, die hem de keel uithangt? Of gelooft iemand, dat zijn dichterlijke ziel geen schade lijdt, als hij op zijn beurt als leraar moet onderwijzen, wat hem nu juist

De opdrachtgever heeft recht op een zakelijk en objectief advies. Bij school- en beroepskeuze-problemen wordt bovendien verlangd te weten wat de schoolopleiding, resp. de te vervullen functie in feite inhoudt. Een advies wordt steeds gegeven met het oog op een bepaald doel.

De keuze van een school of een beroep is een paed. doelstelling, want zij moet gezien worden in het kader van de opvoedingstaak.

Daar de opvoeding o.m. tot doel heeft de pupil tot zelfopvoeding te brengen en de zgn. volwassene geacht wordt het stadium van de zelfopvoeding te zijn binnen getreden, blijft het advies een „vrijblijvend“ karakter dragen. De adviesvragende wordt slechts een keuze-mogelijkheid aangeboden. Opvoeding in de zin van gewetensvorming impliceert vrijheid van keuze. De adviseur staat met zijn gehele persoon achter zijn advies, waarbij hij rekening houdt met zo veel mogelijk aspecten van het complexe probleem dat hem wordt voorgelegd, en dat steeds *betrekking heeft op de mens in zijn totaliteit in verband met diens omgeving.*

De term „paed. aspecten“ mag niet worden opgevat, alsof het hier iets aan de periferie van de adviespraktijk betreft, doch de paedagogische be-moeienis wordt hier centraal gesteld.

We moeten nog verder ingaan op de vraag, wat onder paedagogisch moet worden verstaan. Volgens de bekende definitie van Kohnstamm is opvoeden: **EEN MENS IN WORDING TE HELPEN OM ZONDER ANDEREN LASTIG OF TEN LASTE TE VALLEN DE DIEPSTE HEM BEREIKBARE INNER-LIJKE VREDE TE VINDEN.**

Hoe schoon en verheven deze begripsomschrijving ook moge zijn, toch komen we hier in verband met het praktische adviseurschap voor een groot, misschien zelfs onoplosbaar probleem te staan. In de huidige maatschappij — en ik hoef hier niet uit te weiden over vertechnisering, industrialisatie vormen van massale tijdsverdringing, politieke conflicten, die tot oorlog kunnen leiden — neigt innerlijke rust tot een passief gelaten afwachten. Bovendien wordt innerlijke rust maatschappelijk nauwelijks of niet ge-waardeerd. Zij wordt niet betaald, wel betaald gezet door uitschakeling uit het maatschappelijke, technische en commerciële leven. Innerlijke harmonie wordt door het bedrijfsleven niet gehonoreerd, wel de prestatie. En deze prestatie gaat vaak ten koste van innerlijke harmonie. Ik denk hier aan de sprekende titel van een Amerikaans boek „Be glad you are neurotic“, waarin wordt betoogd, dat aan elke prestatie een zekere dis-harmonie ten grondslag ligt. Minderwaardigheidsgevoelens; streven deze te compenseren; eerzucht, ijdelheid, allerlei vormen van Ich-haftigheid drijven de mens en de mensheid voort tot sneller, hoger, verder, groter, sterker, meer, kleiner, langer en beter dan de ander. Een nimmer ophoudende competitie houdt de mens bezig.

Ik denk hier ook aan een boek van Jonas Cohn: „Der sinn der gegenwärtigen Kultur“, dat in 1914 verscheen en waarin hij schrijft over de spanning die bestaat tussen Sein und Leistung. Het „Zijn“ als mens ligt in een ander vlak dan de maatschappelijk gewaardeerde en waardeerbare prestatie. Sedert 1914 is er ook in dit opzicht niet veel veranderd, of het zou moeten zijn dat de spanning tussen die beide polen nog is toegenomen. Het is opmerkelijk, hoeveel mensen als voorbeeld van innerlijke rust, verheven wijsheid, nobele levensopvattingen; grote eruditie en menselijkheid kunnen

De tegenwoordige generatie heeft het idee, op de top van de pyramide te zitten, om dan naar beneden te zien. Sommige volken zijn dan nog wel beter te ontwikkelen, zo vindt men dan.

Een bewustzijnsverandering is in de middeleeuwen op te merken.

De monniken begonnen het adagio „arbeid adelt“ te huldigen. De arbeid was tot dien tijd een last geweest, die men het liefst door slaven liet verrichten. Nu werd de arbeid gezien als middel tot ontwikkeling en ont-plooiing van de mens. De „kasten“ werden doorbroken. In de steden ziet men de opkomst van de gilden, en een ieder, die wat presteren kan, kan hiertoe toetreden, ondanks zijn afkomst. De mogelijkheid het tot „meester“ te brengen is er voor ieder!

Deze „doorbraak“ is in feite ontstaan uit een diep Christelijke achtergrond, (de aarde als het lichaam Cristi)

In de middeleeuwen zien we geheel nieuwe denkbeelden naar voren komen o.a. de drang om de aarde als geheel te gaan verkennen. (Columbus, Hendrik de Zeevaarder). Ook kreeg men belangstelling voor de aarde als wetenschap. (Kepler plaatste de aarde reeds in de kosmische ruimte, Newton komt met de wet van de zwaartekracht, Galilei met de slinger-wetten).

Nog later komt ook de stoommachinē tot ontwikkeling. Het principe was in de tijd van Hero van Alexandrië (1e eeuw na Chr.) reeds bekend, maar werd niet verder tot toepassing gebracht. Men beschouwde het alleen als een openbaring van de scheppingskracht der goden en stelde het apparaat dan ook op in de tempel.

WAT BETEKENT NU DE PROGRESSIEVE ONTWIKKELING VAN DE TECHNIEK?

Deze ontwikkeling heeft tot gevolg, dat de menselijke verhoudingen in-grijpend worden gewijzigd. De werkgemeenschap en de werkverhoudingen worden geheel afwijkend van die men tot dan kende.

Laten we deze ontwikkelingsgang eens volgen aan een voorbeeld.

In de oudheid maakte men een pijlpunt met een stenen werktuig.

Het stuk steen, dat moest worden geslepen hield men in de ene, en het primitieve gereedschap in de andere hand. Slechts één hand was dus creatief. Later wordt het voorwerp ingeklemd, voorloper van de bankschroef. De niet creatieve hand komt nu vrij. Het gereedschap wordt het verlengstuk van het lichaam en er ontstaat een andere verhouding tot het werkstuk. Weer later neemt de machine de taak van de creatieve hand over. De arbeider is nu niet zelf creatief, maar heeft slechts de machine in te stellen, en te bedienen. Daarna ontstaan de samengestelde- of reeksen

van machines, welke gevoed met het te verwerken materiaal het uiteindelijke product geheel gereed afleveren. De arbeider heeft nu nog slechts de taak de machine in te schakelen en de controleapparatuur na te gaan. Van een ingrijpen in het verwerkingsproces is geen sprake meer. Het werk is geheel onpersoonlijk geworden.

HOE ZAL ZICH DIT NU VERDER ONTWIKKELEN? HOE VINDEN WE DE JUISTE VERHOUDING TOT DE TECHNIEK?

De oude ambachtelijke beroepen zijn aan het verdwijnen. Deze mensen wisten nog wat zij vervaardigden en met welk doel. Tegenwoordig is het product „abstract“. Vaak weet de arbeider niet meer, waarvoor het moet dienen of waarvan het een onderdeel is. Hij kan het productieproces niet meer volgen.

HOE PAST MEN NU DE MENS AAN DE TECHNIEK AAN?

Aanpassing in passieve zin heeft na de oorlog veel opgeld gedaan. Werkinstructies en werkmethoden werden opgesteld. Steeds was er weer het vraagstuk, hoe een nieuwe werkkraft zo spoedig mogelijk aan de machine kon worden aangepast. Elke nieuwe werkkring vereist weer een nieuwe scholing en aanpassing.

De „wetenschappelijke bedrijfsvoering“ ging de weg van de *logische functionele organisatie*. Dit is een vorm van organisatie, waarbij het mogelijk wordt gemaakt, dat vele mensen in een betrekkelijk kleine ruimte samenbracht, door middel van een kostbare apparatuur een kwalitatief en kwantitatief hoogstaand product leveren.

De vraag is, hoelang en voor welke bedrijfsgrootte de principes van de (Taylorse) wetensch. bedrijfsvorming toereikend blijken te zijn.

Moeten we niet proberen naar nieuwe sociale vormen te zoeken, om met elkaar te arbeiden? Alleen al de factor bedrijfsgrootte speelt hierbij al een belangrijke rol. Ook kwantiteit is een kwaliteit. Men vergelijkte eens het kleine ambachtelijke bedrijf, dat geleid wordt door een „baas“, met ambitie en een zekere kijk op de toekomst. Deze „baas“ probeert zijn idealen te verwezenlijken. Naar de mate hij hierin slaagt, zal zijn bedrijf groeien. In zo'n bedrijf zijn de verhoudingen informeel persoonlijk men kent elkaar, weet waar ieder vandaan komt en hoe „zwaar“ men is.

De baas werkt mee, kent zijn personeel en heeft daarbij zekere prestige. Er is directe communicatie. Alles wat in het bedrijf gebeurt of besproken wordt, is bekend bij allen. Er bestaat *een natuurlijke werkgemeenschap*. De situering van de bedrijfsruimten maken meestal een „rommelige“ indruk. Deze ruimten en de indeling hiervan zijn nl. steeds maar meegegroeid afhankelijk van de noodzaak en de mogelijkheid tot uitbreiding,

Alle drie aspecten zullen moeten integreren, maar niet te snel, anders verdringt de psychologie in een onverwerkte hoeveelheid van gezichtspunten. De rol van de IP. is vooral „het midden“ vast te houden en de mens op zich zelf te stellen. In dat midden ligt de mogelijkheid van vrijheid en scheppend vermogen; zowel lichaam als geest zijn nl. in principe onvrij. Het Ik moet worden versterkt, omdat in de toekomst steeds meer het vroegere natuurlijke verband tussen de zielefuncties gaat verdwijnen: dan kan alleen het Ik integrerend in de ziel werken. Het Ik manifesteert zich dan door drie „krachten“:

INZICHT, (doorzicht wordend tot wijsheid), MOED en LIEFDE (Gemeenschapsgevoel). Therapie in het psychische gebied betekent niet, dat een afwijking van het normale weer gerepareerd wordt, maar tegelijk het ontwikkelen van nieuwe vermogens. Een overwonnen neurose is niet alleen herstel, maar een stuk ontwikkeling naar hoger niveau. Wanneer de psycho-therapeuten hun werk niet zien als een „afhelpen van kwaadtjes“ (doen verdwijnen van symptomen) maar menselijke ontwikkelingsstoornissen als een uitdaging beschouwen om anderen in hun ontwikkeling te helpen, dan doen zij veel meer in de samenhang van mensheid en wereld, dan wij vanuit ons huidige bewustzijn kunnen overzien. Het is een wezenlijke Christelijke opgave.

v. S.

**Op 20 januari 1962 hield de heer L. Deen een lezing over:
DE PÆDAGOGISCHE ASPECTEN VAN HET PSYCHOLOGISCH
ADVIES BIJ SELECTIE EN SCHOOL of BEROEPSKEUZE,
die hier enigszins verkort volgt.**

Na een korte inleiding vervolgt de spreker:

Bij het geven van een advies wordt verondersteld, dat met zo veel mogelijk factoren rekening wordt gehouden. Een advies moet in alle opzichten verantwoord zijn. Aan een advies dient dan ook een veelzijdig onderzoek en een zo ruim mogelijke oriëntering vooraf te gaan. Nu is het merkwaardig, dat zonder enig bezwaar kan worden gesproken van een psychologisch-, een medisch-, een milieu-onderzoek e.d. maar moeilijker van een pædagogisch onderzoek. Men kan wel spreken van een pædagogische behandeling en van een pæd. advies. Uit dit taalgebruik blijkt, dat de pæd. activiteit als meer omvattend wordt ervaren dan een deel-activiteit, dan een deel-onderzoek dat noodzakelijkerwijs aan een verantwoorde pæd. werkzaamheid vooraf dient te gaan. Pædagogisch verantwoord is een advies, dat rekening houdt met de resultaten van o.m. het psych. onderzoek.

Als gesproken wordt van *selectie* dan wordt daarmee bedoeld de keuze uit een aantal kandidaten voor een bepaalde opleiding of een bepaalde functie. Er vindt een onderzoek plaats, op grond waarvan een advies wordt gegeven omtrent toelating, of aanstelling, dan wel afwijzing.

als zijn „Ik“. Dit is zijn eigenlijke wezen, waardoor o.a. zelfkennis en vrije wil („het scheppende vermogen“) mogelijk worden.

Het verband tussen deze wezensdelen werd o.a. aan de hand van het fenomeen van waken en slapen verduidelijkt.

De mens wordt in de A gezien als „burger van twee werelden“ nl. de natuurlijke en de geestelijke. De ZIEL leeft „tussen“ en met beide werelden. De mens is dus drieledig nl. lichaam, ziel en geest. In dat verband werden de kwesties van psycho—fysische eenheid, parallelisme e.d. beschouwd.

Tenslotte werden enkele aspecten van de menselijke ontwikkeling door de tijden heen aangerakt. Oorspronkelijk een geschapen en geleid wezen, staat de mens nu door zijn „Ik“ voor de noodzaak, de verantwoordelijkheid voor zijn existentie op zich te nemen. Wij staan nog midden in de ontwikkeling van het „Ik“. Naarmate de geestelijke leiding en de instinctieve zekerheden wegvallen, komt de mens meer op zich zelf te staan. Daarmee is in onze cultuursituatie ook de mogelijkheid van de „neurosen“ gegeven.

In de avondvoordracht werden enkele gezichtspunten hiervan geconfronteerd met de zich ontwikkelende inzichten in de dieptepsychologie. In oude culturen werd de samenleving geleid vanuit zogenaamde mysterieplaatsen, waar bepaalde mensen ook een geestelijke scholing doormaakten. Door de cultuurimpulsen, die daarvan uitgingen (bv. als cultus, ritueel, volksgebruiken, leven met bepaalde mytische beelden e.d.) werd een invloed uitgeoefend op het zieleleven van de mensengroepen tot in de fysische constitutie toe, die in de erfelijkheid doorwerkte (het „genetisch occultisme“). In onze tijd is de lichamelijke ontwikkeling afgesloten, maar de ziel bevindt zich nog in een min of meer chaotische en onderontwikkelde toestand, waardoor het in hoofdzaak verstorend op lichamelijke processen inwerkt (neurosen) of tot in de lichamelijke structuur (psychosen). Aan alle geestelijke ontwikkeling moet daarom nu een therapeutisch element ten grondslag liggen. De diepte-psychologie (20e eeuw) knoopt onbewust aan, aan wat in vroegere geestelijke scholingen gebeurde, alleen in een modern-wetenschappelijk gewaad en met een essentiële wending naar het therapeutische. Brener schijnt van deze dingen iets geweten of gevoeld te hebben (hij was bevriend met Steiner), hij kon en wilde daarover niet spreken, o.a. omdat dit destijds volledige excommunicatie uit de wetenschappelijke wereld betekende. Freud heeft het zieleleven vooral in verband van het lichamelijke willen zien en de natuurwetenschappelijke denkwijze het meest vastgehouden (en daardoor de dieptepsychologie voor de 19e eeuwse wetenschap aanneembaar gemaakt) Adler heeft het zieleleven op zich zelf (met zijn centrum: het Ik) beschouwd (psychische behoeften, eigen stellingname enz.), Jung bestudeerde het zieleleven vooral in zijn verbanden met het geestelijke (het „bovenpersoonlijke“ in de ziel vandaar zijn diepgaande analyse van historische cultuurfenomenen in psychologisch verband).

verbouwing enz. Het geheel gaat met veel loopwerk gepaard, en men begint langzamerhand elkaar uit het oog te verliezen, en elkaar niet meer te kennen.

De baas is „directeur“ geworden. Het geheel wordt bij het toenemen der productie steeds gecompliceerder. Er valt niets meer te improviseren, zoals in 't begin, men komt er niet meer uit en het einde van de *ambachtelijke organisatie* is in het zicht. Het bestaan van de gemeenschap in het bedrijf wordt bedreigd. Het enige wat dan geschieden kan is *re—organisatie*.

Een *logisch functionele organisatie* moet worden opgebouwd. Het personeel wordt daarbij rondom het productieapparaat opgesteld.

De organisatie is gericht op het fabricatieproces. (routing, lay out).

Het geheel wordt een logisch geordende zaak.

Hoe komen nu de verhoudingen te liggen? De functionele— en de werk—verhoudingen komen naar voren. De contacten worden meer en meer on—persoonlijk, de communicatie kanalen steeds langer. Er ontstaan „functionele koninkrijkes“. De afd. „productie“ vindt, dat de afd. „verkoop“ het niet goed regelt en omgekeerd. Er komen spanningen tussen de functies. De vraag is thans: Hoe vinden we een sociale vorm, waardoor juist de samenwerking in creatieve zin mogelijk wordt gemaakt.

Het juiste functioneren van het geheel is alleen mogelijk, indien er een basis van vertrouwen is ten opzichte van de ander.

Er moet dus zijn:

Vertrouwen van mens tot mens, maar ook een beleven van de wederzijdse afhankelijkheid.

Dit geeft de mogelijkheid tot nieuwe arbeidsverhoudingen.

Uiteindelijk moet er dus een sociaal-organisatorische vorm worden gevonden, die gegrond is op de gedachte van de werkgemeenschap. Deze kan worden gevormd door de medewerkers te leren denken en handelen in de zin van het geheel. Een gemeenschappelijk doel of taakstelling is hiervoor nodig. De starheid van de functies moet worden doorbroken. Het „gesprek“, het overleg moet hiertussen weer op gang komen.

Het is zeer belangrijk, dat voortdurend aandacht wordt besteed aan de kadervorming. Men zegt wel dat „leiden“ in moderne zin is eigenlijk mensen voortdurend „opleiden“.

Door deze nieuwe integratiefase ontstaat een nieuwe ontwikkelings—mogelijkheid. Het verschil tussen coördinatie en integratie is daarin gelegen, dat bij coördinatie de opdrachten van buitenaf komen en samengesteld worden tot een geheel dat goed verloopt. Bij integratie moet de

werknemer bereid zijn (worden) zich, uit zichzelf, in het geheel in te voegen.

Als illustratie het volgende voorbeeld:

Een bepaald product moet drie prod. fasen doorlopen, waarbij we aannemen dat de groepen a. en b een verschillend gedeelte van het product vervaardigen. Door groep c worden de halffabrikaten van a en b samengesteld. Bij elke groep was een baas en een controleur nodig. Als één der groepen door een willekeurige oorzaak moet stoppen of verminderen, heeft dit invloed op alle groepen. In geval van tariefwerk geeft dit zeker tot onaangenaamheden en verwijten aanleiding.

Men kan nu tot de volgende oplossing komen.

Van elke groep worden enkele leden in carrévorm bij elkaar geplaatst.

De baas en de controleur komen dan in het midden daarvan.

Doordat men tegenover elkaar zit op betrekkelijk korte afstand, kan men weer overleg met elkaar plegen. Men kan zelfs tot verbetering van de werkmethode komen of in geval van absentie een gedeelte van de ander overnemen, althans de eventuele stagnatie kan weer worden opgevangen.

Er ontstaat een arbeidsgroep, waarbij de moeilijkheden door de groep zelf worden opgelost. De baas, evenals de controleur worden min of meer overbodig, zij kunnen thans evengoed buiten de groep worden opgesteld.

De personeelsleden kunnen nu eigenlijk pas een zekere medezeggingschap verkrijgen. Medezeggingschap heeft als consequentie, dat ook mede verantwoordelijkheid moet worden gedragen. Maar deze moet ook worden ontwikkeld, wat alleen weer kan, als men het geheel kan overzien.

Het gaat er in een organisatie om, dat ER EEN PERSOONLIJKE UITDAGING IN HET WERK LIGT, maar ook DAT DE ARBEID ZO GEORGANISEERD WORDT, DAT HET DE MENSEN OP ELKAAR RICHT. Inschakeling van de menselijke verhoudingen (bij het lopend systeem, dus productie in groepen) die geen contact met elkaar hebben, is juist een last, terwijl deze bij de laatst beschreven methode een essentiële voorwaarde is.

De vraag van heden is dus:

Hoe zal de menselijke ontwikkeling gaan verlopen op zodanige wijze, dat men zijn menszijn niet behoeft op te geven, maar tevens van de huidige ontwikkeling de geestelijke vruchten plukt.

Niet moet worden ingeprent, dat men zich zodanig moet ontwikkelen, dat men onafhankelijk is van de ander, maar het moet daarheen geleid worden, dat ieder in zijn bewustzijn de stap durft te nemen, waarbij wordt ervaren, dat we wederzijds afhankelijk zijn:

de Ridder.

WAT IS ANTHROPOSOFIE?

Lezing van de heer H.W. v. Sassen gehouden op 27 mei 1961

De laatste jaren is de Werkgemeenschap telkens weer met Anthroposofie in aanraking gekomen. Daaruit is ten slotte de vraag gekomen: Wat is eigenlijk Anthroposofie? Bovendien is een aanleiding tot deze vraag, dat dit jaar de 100-jarige geboortedag van Rudolf Steiner wordt herdacht. Eerst werd de moeilijkheid geschetst om in zo korte tijd een bevredigend beeld van het thema te geven (wat voor een verslag in nog hogere mate geldt).

Men kan dit een buitenstaander ook niet in één lezing duidelijk maken, wat I.P. is, nog veel minder wat „de“ psychologie is.

Anthroposofie gaat over de gehele mens, geestelijk, psychisch en lichamelijk. Dit is alleen te begrijpen tegen de achtergrond van de wereld, waarin de mens leeft. A ontwerpt een veelomvattend wereld- en mensbeeld.

In de tweede plaats werd de aanwezigen gevraagd, de onbevangenheid en moed op te brengen, zich te confronteren met een in onze cultuur weinig bekende benadering van de werkelijkheid. Veel klinkt aanvankelijk of schijnt in strijd met gangbare opvattingen.

Anthropos betekent mens, Sofia wijsheid. Anthroposofie betekent dus zo iets als „wijsheid van het menselijk wezen“ Anthropologie (menskunde) wordt verworven op grond van ons huidige bewustzijn, dus door zintuigelijke waarneming plus verstandelijk denken. Voor a-sofie zijn nog meer kenvermogens vereist. Op de ontwikkeling van deze kenvermogens werd nader ingegaan, waarbij o.a. gewezen werd op het verschil van de anthroposofische ontwikkelingsweg, noodzakelijk i.v.m. onze tijd en de Westerse structuur van het zieleleven t.o.v. vroegere en Oosterse scholingswegen (bv. Yoga)

A. is niet in te delen in de gebruikelijke voorstellingen, hetzij van wetenschap, filosofie, godsdienst en ook niet van occultisme. Er is in onze cultuur eigenlijk geen plaats voor ingeruimd, de betekenis ervan zal pas geleidelijk zichtbaar worden.

Vervolgens kwamen enkele hoofdlijnen van het mensbeeld ter sprake, dat voor het in de genoemde zin geschoolde bewustzijn zichtbaar kan worden. Voor het gewone bewustzijn is alleen de fysieke wereld gegeven (natuur). Daarboven kan gekend worden, 1e de „LEVENSWERELD“. De werking daarvan verschijnt indirect in plant, dier en mens, 2e de „ZIELEWERELD“, waaraan dier en mens deel hebben en 3e de „GEESTWERELD“. Deze verschijnt onder de natuurwezens alleen in de mens, in eerste instantie